

Halász László: Vizsgálatok az irodalmi mű megítélésének pszichológiai közvetítéséről

Mint ismeretes, a társadalmi önismertet igénye komolyan és sürgetőbben csak az 1956 utáni társadalmi, gazdasági, politikai konszolidációt követő években merült fel újra hazánkban, s ezzel párhuzamosan váltak ismét szalonképessé az olyan tudományok, mint a szociológia vagy a lélektan. Halász László azon kevesek közé tartozik, akik szinte „a sorompók felemelkedésének pillanatában” elindultak a maguk választotta irányba (művészetpszichológia, olvasáslélektan), s azóta lépésről lépésre vágják maguk előtt a bozótot, tisztítják az ösvényt, s munkájukról folyamatosan küldik a híreket az érdeklődők számára.

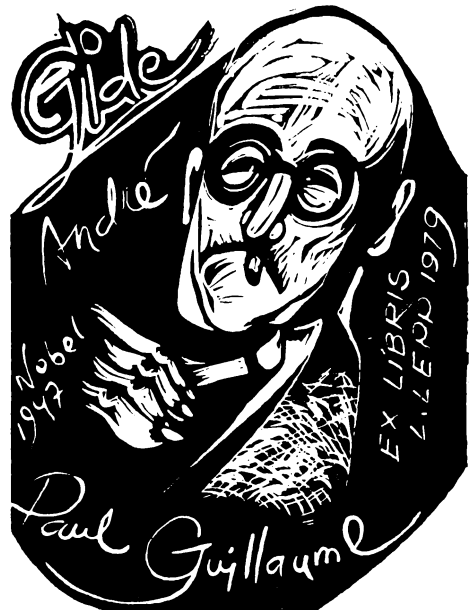
Kutatásait a versélmény hatására érzékenyen kilendülő ún. GBR-műszer (galvanikus bőr-reflex, azaz a bőrben levő verejtékmirigyek működése nyomán a bőr elektromosságvezető képességének változását kimutató műszer) mutatójának figyelésével — tehát fiziológiai reakciók vizsgálatával — kezdte, s legújabb könyvében már a személyiséglélektani és a szociálpszichológiai vonatkozások, tudnivalók tömegének szükségzerű szerepeltetésével ejti zavarba az esetleg kellőképpen fel nem készült olvasót.

Milyenek a műalkotások megítélése során megnyilvánuló egyéni értékítéletek és megismerő folyamatok? Hogyan függenek össze egymással? A szerző, aki a hazai kutatás egyik legjelesebb alakja, csaknem két évtizede ezekre a kérdésekre keresi a választ a szerteágazó nemzetközi kutatások eredményeinek folyamatos figyelésével, közvetítésével, összegzésével és saját vizsgálatainak sorozatával.

Vizsgálódásainak középpontjában a szépirodalmi művek befogadása közbeni értékfelismerési folyamat kutatása áll. Kimutatja, hogy a művészi alkotások sokrétű és sűrített értékjelentése kikerülhetetlenül értékelésre készíti a befogadót, az olvasót, mivel a mű szüntelenül arra szólít fel, hogy céljáról, szerkezetéről, motívumairól véleményt alkossunk. Ezért olvasás közben nem csupán a kész értékek befogadása zajlik le,

hanem ítéletalkotásunk, értékelésünk révén e folyamatosan módosuló, megszülető értékek ismételt létrehozásának is részeseivé válunk.

Empirikus vizsgálatainak — ezeket a szerzők nevének elhagyásával versrészek, valamint eredeti és „hamisított” rövidprózávaltozatok olvastatásával, értékelésével folytatta le — eredményei szerint a művészi szöveg olvasása többkevesebb feladattudattal kísért, sajátos intellektuális vállalkozás, melynek keretében születik meg az esztétikai élmény és a befogadás viszonylag korai fázisában kialakuló benyomás az olvasottak értékéről, s ez szilárdan végig is kíséri az egész folyamatot. Egyebek között meggyőzően kimutatja, hogy az egyéni ízlés belső rendezettségére (konzisztenciájára) elmentmondásos, nem túl erős, ezért műfajoktól független irodalmi ízlésről csak fenntartásokkal beszélhetünk (a lírai alkotások esetében tapasztalható jó ízlés

nem jár feltétlenül együtt a prózai művek hasonló szintű értékelésével), s a szerzők nevének elhagyása nagymértékben elbizonytalanítja a befogadót értékelésének megfogalmazásakor.

Hasonló tendenciákra derült fény *Örkény István* két rövid írásának, illetve azok hamisított változatainak olvastatása, értékelése nyomán. Még az átlagosnál iskolázottabb befogadók is gyakran egyenértékűnek tekintették a hamisítványt az eredetivel, nem ritkán pedig kifejezetten jobbnak ítélték az erőtlen utánzatokat. A fentiek nyomán jogosnak érezzük figyelmeztetését: „Művészeti köz-kultúránk és részeként középiskolai oktatásunk még a szellemileg-érzelmileg legfogékonyabb fiatal embereket is csak a szokványosabb struktúrájú művek kezelésére készíti fel.”

A jelen helyzet meghaladása csakis a közoktatás szemléletváltása, módszereinek korszerűsödése nyomán lehetséges, s e folyamat részeként a művészeti nevelés középpontjába a művek értelmezé-

sét, értékelését kell állítani, lehetőség szerint szabadulva a szerzők — iskolai körülmények között eleve adott — tekintélyének befolyásoló erejétől.

Rendkívül érdekes fejtegetések olvashatók még az értékelismerési készség különböző fokozatai és bizonyos személyiségjegyek, beállítódások (kognitív stílus, zártság-nyitottság, eredetiség-konformitás, introverzió-extroverzió, az összetettség kedvelése és kerülése, valószínű vagy illúziókeresés stb.) léte vagy nem léte, pontosabban szólván meglétük vagy hiányuk mértékének összefüggéseiről is.

Mindent összevetve a hazai olvasáslélektani kutatások egyik legjelentősebb dokumentumát ismerhetik meg az olvasók *Halász László* legújabb könyvében, ha lesz elég kitartásuk elmélyedni az aprólékosan adatolt, részletesen illusztrált, szakszerű, de mégis élvezetes, lendületes stílusban megírt műben. (1980. *Akadémiai*, 221 l. — 49 Ft)

Nagy Attila

könyvtári szakirodalom

Centralizációs törekvések a hazai közművelődési könyvtárakban

Régóta várt kiadványt vehetnek kezükbe azok, akik a könyvtárügy végváraiban szolgálnak. A könyv megérdemli a közművelődési könyvtárak vezetőinek, a módszertani feladatokat és az olvasószolgálatot ellátó munkatársaknak a figyelmét. Nem módszeresen előadott könyvtári szervezéstán (bár az ilyen munka is régóta hiánylistán van), hanem a könyvtári ellátás központosításával más-más szempontból foglalkozó tanulmányok gyűjteménye. A szerkesztő, *Mándy Gábor* által tudatosan vállalt tematikai hiányok ellenére is a részterületek művelői bőségesen találhatnak benne megszívlelendő vagy éppen vitára ingerlő megállapításokat.

Az elsőnek közölt központosítási program szerzője, *Puskás Sándorné* szűkszavú, ám igényes tanulmányában (címe: *A centralizált könyvtári ellátás kifejlesztéséről — a Vas megyei tapasztalatok tükrében*) új ötleteket vet fel, például a könyvtárak berendezésekkel, felszerelésekkel való központi ellátásának gondolatát. Mindenki számára megszívlelendő, ahogy a sorainkból kivált, a közelmúltban elhunyt nagyszerű könyvtáros új elképzeléseit a sokszínű valósággal

egyezteti, miközben tartózkodik attól, hogy egyedül üdvözítő megoldásokat és eljárásokat erőltessen másokra. *Mészáros Antal* érdekes tanulmánya, a *Javaslat az üzemi letéti könyvtárak ellátásának új rendszerére* Dunaujváros könyvtári ellátásának új szervezeti modelljét rajzolja meg. Az aprólékos gonddal összeállított tervzetben a szerző meggyőzően mutatja be, hogy a város „A”-típusú könyvtára a területi és az üzemi feladatokat végző könyvtáraknak egyaránt természetes ellátó központja lehet. A kötet legterjedelmesebb tanulmánya a *Varga Béla—Halász Béla* szerzőpárosnak a *Falusi könyvtári könyvellátás új rendszere Veszprém megyében* című írása. Tudvalevő, hogy e megye szervezte meg elsőként a központosított könyvellátás új formáját, ebben a dolgozatban olvashatunk tehát a legtöbbet a gyakorlati tapasztalatokról. Az igen részletes helyszínrajz szempontjait más területeken is fel lehet használni. A szerzők tárgyilagos, mértéktartó hangvétele óvatosságra intheti a hurrá optimizmussal szervezni kívánókat, a központi ellátásban rejlő lehetőségek ugyanis csak megfelelő feltételek megléte vagy megteremtése esetén aknázhatók ki. Az